دلوړو او سپیڅلوآرمانونوهوډمن،نوښتګر، مخکښ اومبارز شاعر

اولیکوال ښاغلي صدیق کاوون توفاني سره مرکه

مرکه کوونکی : انجنیر عبدالقادر مسعود

یوستر پوخ او واقعي لیکوال هغه څوک دی، چې لوړه انساني عاطفه اودبشر پالنې احساس ولري، او دلوی اوهدفمندانسان په توګه دلوړوآرمانونوخاوند وي،قوي اراده، لوړ همت او نیکې هیلې ولري ، پرخپله ژبه واکمن وي او دخپلې ژبې دپرمختګ اوودی په لاره کې کارنده اورغنده برخه واخلي،په خپله لیکنه کې د ډیر لوی صداقت او صمیمیت ښکارندوی وي، روښانه نړی لیداو اندیشه ولري اودخلکو د عقیدی دآزادۍ لپاره مبارزه وکړي، د پاک او سپیڅلي قلم خاوند وي اودقلم عفت او حیثیت وساتي، د آزادۍ، عدالت ، انصاف او صداقت اوحقیقت اودطبیعي اوټولنیزوحقوقو پلوې وي، د استبداد، ظلم او اجتماعي ناخوالواو دټولنې د بدو پدیدوسره نه پخلاکیدونکی وي، دځوریدلو اوکړیدلو خلکودردونواو روحي رنځونو ته ځانګړې پاملرنه وکړي، هغه ظلمونه اواستبداد، چې په خلکو کیږي وغندي اوټولنې ته یې په ډاګه کړي، د هیواد او هیوادوالو سره او دانسان او انساني کرامت سره ژوره مینه اوخواخوږي ولري، دخلکو دسوکالۍ او ددموکراسی اوآزادۍ لپاره مبارزه وکړي، د ظلم، ستم اوټولنیزو ناخوالو سره اودظالمو حکومتونودناروا کارونو سره نه پخلاکیدونکې وي، د یوزړه سواندي انسان په توګه دشهیدانواو یتیمانواو خوارانو سره وژاړي او اوښکې تویي کړي او د دوی د غمجنو حالاتو سره غمجن او دردمن وي . لنډه دا چې متواضع،بې کبره او د لوړو انساني اهدافواوصفاتوخاوند وي.

له نیکه مرغه زموږ زیاتره لیکوالانو، ژورنالیستانو، ادیبانو، شاعرانواوڅیړونکو ددغوپورتنیو ځرګندونوپه پام کې نیولو سره په خپلو آثارواولیکنو کې خپل قلمونه اوچت ساتلي دي او خپل غږونه او فریادونه یې پورته کړي دي .

له دغو لیکوالانواو شاعرانو له ډلې څخه یو هم ښاغلی صدیق کاوون توفاني دی، چې زموږ دهیوادپه ادبي، فرهنګي اوسیاسي ډګر کې یوپیاوړې، وتلي او پیژندل شوې شاعر، ادبي، فرهنګي او سیاسي شخصیت دی . دی دپښتو او دري ژبو دهغو

نوښتګرو،مخکښواونامتو لیکوالانو او شاعرانو څخه دی، چې دده په آثارو او شعرونو کې ډېر لوړ علمي مفاهیم،انساني ،اجتماعي ، ملي او ادبي تصورات اوافکار په ډېره خوږه ،سلیسه، ساده او روانه ژبه بیان شوي دي.د ده په شعرونو کې هنري ښکلا،خیالونه،سمبولونه، تصویرونه او انځورونه ،تشبیهات ، کنایات، پاک او سپیڅلي احساسات، جذبات او عواطف په ډېر رنګین اوظریفانه شکل ترسیم شوي دي .

ښاغلي محمد اکبر کرګرچې زموږ دهیوادیو پیژندل شوي، مخکښ او تکړه لیکوال اوڅیړونکي دی،ده په خپلولیکنو کې دکاوون صاحب اودیو شمیرنورو لیکوالانو اوشاعرانو دشعرونو په هکله علمي او ادبي تحقیقات او څیړنې کړې دي چې د قدر او ستاینې وړ دي .کرګرصاحب په خپله یوه لیکنه کې دکاوون صاحب دادبي شخصیت او د شعرونو په هکله داسې وایي :

(.....کاوون هنرمند اوشاعر دی، خو دزمان په ایرو او ګردونوکې پټ هغه دی. دی دشاعر زړه لري او دشاعرزړه یې په ټټر کې ټوپونه وهي . سره له دې چې دعقل او پوهې اوعلم لیوال دی، خو په ماهیت کې داسې نه ده . هغه په ټولو چلندونواو برخوردونوکې صادق او رښتینی دی . لکه شعر داسې رښتینی دی ،لکه شعر داسې سپېڅلی اوشفاف یا روڼ دی، لکه دشاعر احساسات اوعواطف او لکه د کوچني ماشوم زړه او اوښکه داسې معصوم دی .

د فورم له مخې یا دفورمالیزم له مخې دکاوون شعر د پښتو د اوسني ادبي بهیر د غرونوپه سرونو کې انعکاس کوي او له هغه ځایه اوریدل کیږي . کله چې هغه عاشقانه شعر وایي هغه د عشق له زور او قوت نه د خپل پیام له پاره کار اخلي . د هغه عاشقانه شعر په رښتیني توګه ځانګړې محتوی او بیل مضمون لري . شاعر په دې ډول فورم کې د زړه له تله په ټولو حواسو او ټول ځواک سره موضوع ته عشق وربخښي، ساه ورکوي او احساس په کې راپاروي .)

په رښتیا سره چې کاوون صاحب د پښتو ادب په ډګر کې دیولوړ شاعر په توګه ډېر با ارزښته او درونډ مقام لري . دی د سیاست پوهنی، ټولنیز پوهنی، اولس پوهنی اوادب پوهنی له معیارونوسره آشنا دی، دی له خپل هیواداو وطنوالو سره کلکه مینه او خواخوږي لري . کاوون صاحب یو متفکر انسان او د لوړواوانساني اهدافو، اوصافواو خصایلوخاوند شخصیت دی ، ده زموږ دهیوادپه ادبي، فرهنګي، اجتماعي اوسیاسي چارو کې په پر له پسی هڅو سره له پاکی،تقوا، اخلاص او صداقت سره خپلی خاوری ته، خپل اولس ته اوخپلی ژبې ته په عمل کې ارزښتناکه کارونه او فعالیتونه کړي دي.

د ده چاپ شوي آثار دا دي :

* سپرغۍ : دشعرونو ټولګه، چې په (۱۳۶۲) کال کې په کابل کې چاپ شوې ده .

* د تیرو په ذهن کې : دشعرونو ټولګه، چې په (۱۳۶۳) کال کې په کابل کې چاپ شوې ده .

* شګې او ګلونه : دشعرونو ټولګه، چې په (۱۳۶۶) کال کې په کابل کې چاپ شوې ده .

* وروستی ټکی : دشعرونو ټولګه، چې په (۱۳۶۷) کال کې په کابل کې چاپ شوې ده .

* کله چې ونې مرې : دشعرونو ټولګه، چې په (۱۳۷۰) کال کې په کابل کې چاپ شوې ده .

* دباد په کنډوالو کې : دشعرونو ټولګه، چې په (۱۳۸۱) کال کې په پېښورکې چاپ شوې ده .

د ده آثار، ادبي او فرهنګي، سیاسي او اجتماعي شخصیت زموږ په ټولنه کې دقدر او ستاینې وړ دی .

د کاوون صاحب دپوره پیژندګلوی لپاره، ما د ده سره یوه مرکه نیولې ده چې د تاسو ادب دوستانواو د شعر مینانوپام ورته راګرځوم .

کاوون صاحب اجازه راکړی خپل سلامونه او نیکې هیلې د تاسودرنه حضور ته وړاندی کړم، او خپلی پوښتنی پیل کړم :

پوښتنه :

تاسو څه وخت په شعر ویلو پیل وکړ، او څه رنګه مو خپل استعداد ته پام شو ؟

ځواب :

ډېر کلونه پخوا، هغه مهال چې زه لا کوچنی هلک او د لومړنی ښوونځی زده کوونکی وم،له شعر او شاعری سره مې مینه درلوده. کله ناکله به مې یو نیم نظم یا نظم ډوله څه ولیکل او له ځانه سره به مې بیا بیالوستل اوخوند مې ترې اخیست .خو یوه ورځ مې په کور کې دننه یوه لرګین صندوق ته پام شو. صندوق مې پرانیست ومې لیدل چې له کتابونو ډک دی .کتابونه مې یو یو له صندوق څخه راوایستل او ومې کتل .په هغه صندوق کې ډول ډول کتابونه وو، لکه د رحمان بابا دیوان ، د خوشالخان خټک بازنامه ، سکندر نامه ، بهاردانش ، مراسلات ، چهار درویش او څني نور . د رحمان بابا دیوان مې ترې راواخیست او نور کتابونه مې بېرته په صندوق کې کېښودل .له هغه وروسته نو بیا زه وم او د رحمان بابا دیوان آن تر دې چې د شپې به مې د رحمان بابا دیوان تر بالښت لاندې و . ددې تر څنګ باید یادونه

وکړم چې په هغو کلونو کې مې ننګرهار ورځپانه او ننګرهار مجله هم لوستله . زما تره چې هغه مهال د لغمان د روښان ليسې زده کوونکی و د ننګرهار ورځپانې او ننګرهار مجلې ګډونوال و . کله به چې دغه خپرونې زما لاس ته راغلې، په ډېره خوشالۍ به مې لوستلې خو باید ووایم چې په لومړي سرکې مې نورو لیکنو سره علاقه نه درلوده ، یوازې شعرونه به مې لوستل . زه له همدې لارې هغه مهال د ښاغلیو نصرالله حافظ ، قتیل خوږیانی ،اروانباد شهید سېلاب صافي ،اروانباد سید محمد طاهر بینا ، غلام دستګیر ړنګ او نورو له نومونو او شعرونو سره آشنا شوم او ډېر څه مې ترې زده کړل چې د هغو هر یو یې پر ما د استادۍ حق لري .

پدې ډول و چې دشعر «سیاه مشق » مې پیل کړ او تر اوسه په دغه «سیاه مشق » اخته یم. پوښتنه :

مهرباني وکړئ وواياست تاسو هر وخت چې وغواړئ شعر لیکلای شئ،او که په ځانګړو حالاتو کې باید شعر ولیکئ؟

ځواب :

نه ، زه هر وخت شعر نشم لیکلای . شعر د یوه ځانګړي حالت زېږنده دی ، او تر څو پورې چې دغه ځانګړی حالت حضور ونه لري ، د شعر لیکل ناشوني دي . داسي نشي کېدای چې سړی دې د شپې تصمیم ونیسي چې سبا سهار د سبایی تر چایو وروسته د مېز تر شاوو یا پر کومه پوله کښېنم او شعر لیکم .او همدا راز سړی نشي کولای مخکې له مخکې دځان لپاره د شعر ډول او چوکاټ وټاکي ، کله چې شعر راغی ځان ته پخپله خپل ډول او چوکاټ ټاکي او شاعر مجبور دی چې په هماغه چوکاټ کې خپل احساسات بیان کړي . ځنې دوستان عقیده لري چې که شعر په تا پسې نه راځي ، ته پخپله په شعر پسې ورشه . خو زه دا کار نشم کولای ،که شعر په ماپسې را نشي که کلونه هم تېر شي زه په شعر پسې نه ورځم او دشعر دروازه نه ټکوم .

مخکې مې د شعر لیکلو لپاره د یوه ځانګړي حالت یادونه وکړه . دغه ځانګړی حالت هماغه څه دی چې ځنې خلک یې الهام هم بولي . الهام څه شی دی؟سور ریالیستانو عقیده درلوده چې الهام د ژبې په عرصه کې د روح ناځاپي چاودنه ده. افلاتون شعري خلاقیت له بشري روح څخه بهر یاني د شعر په الهي پورې اړوند باله او ویل یې چې دا دشعر الاهه ده چې شاعر ته وایي چې ولیکه او د شعر الاهه یو مافوق بشري پدیده ده. خو اوسني فیلسوفان ، اروابپژندونکي او د شعر منتقدین لدې نظر سره توافق نلري او وایي چې الهام یوه روحي بشري پدیده ده چې پخپله د شاعر په دننه کې شتون لري . آرتور رمبو ویل چې « زه » بل څوک دی . یاني دا چې شاعر د شعر ویلو په وخت کې خپل « زه » له لاسه ورکوي او له خپل شخصیت څخه بهر راوځي او په « بل چا » بدلیږي . مانا دا چې کله چې شاعر له کومې روحي ناځاپي پېښې سره مخامخ کیږي او دغه پېښه د هغه روحي او احساسي

حالت ته تکان ورکوي او هغه د شعر ویلو ته رابولي . خو لوتره آمون چې د رمبو هم عصره و عقیده درلوده چې که « زه » شتون لرم نو زه پخپله یم او په هېڅ حالت کې په بل چا نه اوړم بلکې غواړم له خپله « ځانه » پرته بهرنۍ نړۍ او هر څه چې زماپه شاوخوا کې وجود لري هېراوځان په خپله روحي نړۍ کې ډوب کړم .

ژاک ماریتن عقیده درلوده چې شاعر د الهام په حالت کې د خپل روح مرکز ته ستنیږي ، له بهرنۍ نړۍ سره خپلې اړیکې شلوي او له خپل ځان او خپلې اروا سره یوازې کیږي،نو هلته ده چې د شعر په ویلو پیل کوي .

ستر فلسطیني شاعر نزار قباني باور درلود چې شعر یوه ناخودآگاه او الهامي پدیده ده چې شاعر ته د لیکلو توان ورکوي . قباني په خپل یوه شعر کې دغې نکتې ته دا ډول اشاره کوي : « ... شعر یو شین څراغ دی چې د خدای ګوتو زموږپه دننه کې ځړولی دی » .

لکه چې و مو لیدل ، د شعر د هستوني لپاره، « الهام »یو بنسټیز ضرورت دی او له الهامه پرته لیکني د تصنع رنګ خپلوي او له صمیمیته وزي . هغه لیکنې به هر څه وي خو شعر ورته نشو ویلای .

البته د الهام لپاره د شاعر له روح څخه بهر مادي او فیزیکي حالاتو او شرایطو ته هم اړتیا شته . ددغو تولوروحي او مادي پدیدو د یو ځای کېدوپه نتیجه کې پر شاعر الهام کیږي چې شعر ولیکي . کېدای شي چې شاعر د یوه خبر په اورېدلو ، د یوې حادثې پر پېښدلو ، د یو چا یا یو څه په لیدلو، دیو چا،یوڅه اویوې خاطرې په بیا رایادېدلو ... له دغسې یو حالت سره مخامخ شي او په دننه کې یې «شین څراغ » و لګیږي .

پوښتنه :

د تاسو په اند زموږ لیکوالانو او شاعرانو زیاتره شعر ته پاملرنه کړې ده او که نثر ته ؟ تاسو په پښتو ادبیاتو کې نثر څه ډول څېرۍ ؟

ځواب :

پښتو ادبیات عمدتن شعري ادبیات دي . هغومره چې زموږ شعر رنګین ، هراړخیز او شتمن دی ، نژدې په همغه کچه زموږ نثر ، په ځانګړي ډول هنري نثر د خومره والي او څرنګوالي له پلوه خوار او کمرنګه دی .

راځه خبره به په بل ډول لږ وڅېړو. زموږ د هېواد نومیالی لیکوال او څېړونکی ښاغلی زلمی هېوادمل په خپل اثر « دپښتو ادبیاتو تاریخ »کې پښتو ادبیات په دریوادبي دورو وېشي :

لومړۍ دوره ، چې له دوهمې لېږديزې پېړۍ څخه پيلېږي او تر يوولسمې لېږديزې پېړۍ پورې دوام مومي .په دغه دوره کې د دوو نثري آثارو يادونه کيږي . لومړی يې د سالو وږمه ده چې د پټې خزانې په قول د ابومحمدهاشم ابن الزيدالسرواني په قلم په پښتو ليکل شوی دی ، خو له بده مرغه دغه اثر اوس په واک کې نشته . او دوهم يې تذکرةالاوليا د سليمان ماکو اثر دي چې د پښتنو ويناوالو آثار او احوال يې پکې راټول کړي او يوازې څو پاڼې يې د علامه استاد عبدالحی حبيبي د کار او زيار په نتيجه کې لاس ته راغلي دي .

د پښتو ادبياتو په دغه دوره کې نور پاتې ، ټول شعري او نظمي آثار دي او د نثري ليکنو پته نه لګيږي .

دوهمه ادبي دوره د لسمې لېږديزې پېړۍ له نيمايي څخه پيلېږي او د څوارلسمې پېړۍ د پيل تر دوو ، دريو لسيزو پورې دوام کوي .په دغه ادبي دوره کې ده چې پښتو نثر ورو ورو پراختيا مومي او زيات شمېر نثري آثار هستول کيږي . پښتو نثر د موضوع او مضمون له پلوه بډاينه مومي اود شکل په لحاظ هم رنګارنګي پيدا کوي . ژبه يې صيقليږي ،ساده کيږي او رواني مومي .

په همدغه دوره کې ده چې د هنري نثر ليکنې ته لاره پرانيستل کيږي .

دريمه دوره يا د پښتو ادبياتو اوسنۍ دوره د شلمې عيسوي پېړۍ له لومړيو لسيزو څخه پيليږي او دادی په پوره زور دوام لري . په معاصره دوره کې موږ په ټوليز ډول د پښتو نثر او هنري نثر د غوړېدنې او بډاينې شاهدان يو . اوس اوس موږ په پښتو کې د يو زيات شمېر مستقلو نثري آثارو لوستونکي يو چې په وروستيو درې څلورو لسيزو کې کښل شوي او خپاره شوي دي .

اوس زموږ د يو شمېر ليکوالو او شاعرانو په مټ د نړ يوالو ادبياتو ځنې په زړه پورې آثار هم په پښتو ژباړل شوي دي چې زموږ د ادبياتو له رنګينۍ او بډاينې سره مرسته کوي .

خو که پوښتنه داسې مطرح شي چې شعر که نثر؟ او آيا رښتيا هم د شعر عمر پای ته رسېدلی اواوس دنثر وخت دی ؟ زموږ شاعران بايدشعرپرېږدي اونثر ته مخه کړي ! نو بيا زما ځواب بل ډول دی . زه وايم راځئ دا هر څه خپل طبيعي بهير ته پرېږدو .

ددې پر ځای چې د شعر پر ضد کمپاين وکړو ، د نثر د ليکلو پر ضرورت تاکيد وکړو . زه دا سمه نه بولم چې ووايو شعر بند او نثر پيل . موږ په هغه اندازه چې نثر ته او ښه نثر ته اړتيا لرو ، په همغه کچه شعر ته او ښه شعر ته ضرورت لرو . که څوک د شعر ليکلو استعداد لري شعر دې وليکي او که څوک د نثر د ليکلو استعداد او مهارت ولري نثر ته دې مخه کړي او که څوک شعر او نثر دواړه

ليکلای شي نو بيا دي شعر او نثر دواړه وليکي ، زه پدې برخه کې کومه ستونزه نه وينم .

زه لازمه نه بولم چې چاته دې وويل شي چې نور شعر مه ليکه او پرځای يې نثر وليکه او که چاته وويل هم شي باور نه کوم چې شاعر دې له شعره لاس پرسر شي او له يوې مخې دې نثر ته مخ واړوي .مثلن تر کومه ځايه چې زه د پښتو ژبې وتلی او خوږژبی شاعر ښاغلی پيرمحمد کاروان پېژنم شعر لکه وينه د هغه په رګونو کې چليږي او آن خدای هم په شعر يادوي . « شاعران يو په نغمو يادوو خدای » نو اوس ته راځه او ورته وايه چې کاروان صيب نور نو شعر مه ليکه او يوازې نثر ته مخه کړه . زه فکر نه کوم چې هغه دې دې ډول خبرو ته اهميت هم ورکړي . دلته بايد زياته کړم چې ښاغلی کاروان په نثر ليکلو کې هم د ښه قلم خاوند دی .

پوښتنه : تاسو شعر څه ډول تعريفوی او په شعر کې حماسه څه ډول ځيږی ؟

ځواب :

زه فکر کوم تاسو دوه بېلې بېلې پوښتنې چې هره يوه يې اوږده او پراخ بحث ته اړتيا لري يو ځای مطرح کړي دي .زه به کوښښ وکړم د خپل توان په حدودو کې هغو ته ځواب ووايم . لومړی د شعر د تعريف خبره . که رښتيا ووايم زه د شعر له تعريفولو سره جوړ نه يم . زما په اند شعر يوه داسې پديده ده چې تل د تغيير او تکامل په حال کې ده . موږ نه شو کولای يوه پديده چې په پرله پسې ډول خپل شکل او منځپاکې ته تغيير ورکوي په يوه معين چوکاټ کې بنده کړو او حدود او ثغور ورته وټاکو . يو وخت هر موزون او مقفی کلام شعر بلل کېده او اوس ويل کيږي چې شعر په آهنګ لرونکې لنډ ژبني بيان کې د فکر او تخيل عاطفي غوټه کېدل دي . ارسطو شعر د طبيعت تقليد يا تمثيل باله او افلاطون په شعر کې پر تخيل تاکيد کاوه او ويل يې چې شاعر دوه ځله له حقيقت څخه ليرې کيږي . شمس قيس رازي عقيده درلوده چې شعر يو سنجول شوی ، مرتب ، معنوي ، موزون ، متکرر او متساوي کلام دی چې وروستي توري يې يو بل ته ورته وي ياني واحده قافيه ولري . اروابښاد محمد صديق روهي په خپل اثر « شعر پيژندنه » کې د ترکي نامتو شاعر ناظم حکمت له خولې ليکي چې : « شعر هغه خوش آوازه مرغۍ ته ورته دی چې بايد غوږ ورته ونيول شي او له آواز څخه يې خوند واخيستل شي . هغه کسان چې غواړي شعر تعريف او تحليل کړي په واقعيت کې د مرغۍ له غوښو سره علاقه لري نه د هغې له آواز سره » .   خو راځه چې د شاعرانو د خان ، د پښتو د ستر سنت ماتوونکي شاعر عبدالغني خان غني تعريف وګورو . غني خان د شعر ښکلې او نازکه مرغۍ د تعريف په وسپنيز لنډ تنګ قفس کې نه بندوي بلکې هغې ته د الوتلوپراخه فضا برابروي .غني خان وايي :

لږ خيال کړه ، لږ تال کړه ، لږ شان د جانان

لړ رنګ کړه ، غورځنګ کړه ، يو آه د
ارمان
لړ نور کړه ، لړ نار کړه ، لړ سوز کړه ، لړ
ساز
لړ يار د سپوږمۍ شه ، دستورو همراز
لړ ګوټ د کعبې کې ،لړ ګل د
شيراز
لړ باغ ، لړ باغچه شه ، لړ تور
بيابان
لړ خيال کړه ، لړ تال کړه ، لړ شان د جانان

اسپانوي شاعر فدريکوګارسيالورکا، ددې پوښتنې په ځواب کې چې شعر څه شی دی ؟ داسې ويلي و : شعر هغه څه دی چې پر واټ د تلو راتلو په حال کې دی ، ياني .

هغه څه چې خوځيږي او زموږ تر څنګ پر لاره ځي . هر څه خپل رمزوراز لري او شعر هغه رمزو راز دی چې ټول شيان يې لري . اوږه په اوږه د يوه سږي له څنګه تېرېږي ، يوې ښځې ته ګورې ، د يوه سپي د زيرکانه منډې وهلو په هکله ګومان کوې . ددغو شيانو په هر يوه کې چې انساني جنبه لري شعر پټ دی .

لکه څنګه چې وينو د شعر لپاره د يوه جامع او مانع او زمانشموله او مکانشموله تعريف پيدا کول څه اسانه کار ندي . ښه به وي چې سملاسي په همدومره بسنه وکړو او ددې بحث له دوامه تېر شو .

خو دحماسي په هکله چې ستاسو د پوښتنې په دوهمه برخه کې ورته اشاره شوې ده په ډېره لنډه توګه څو خبرې کوم
:
حماسه د زړورتيا او شجاعت په معنا ده او هغه ډول شعرته ويل کيږي چې داستاني جنبه ولري او د يو قوم ، يو ملت ،او يا يو شخص ملي جذبات ، رزمي احساسات ملي وياړونه اواتلتوب پکې بيان شوی وي . په حماسه کې په عمومي ډول پېښېدونکي حوادث خارق العاده او په ځنې مواردو کې تر انساني باوره لوړ دي . د ساري په ډول ، د پخواني يونان د ستر شاعر هومر « ايلياد او اوديسه » يوه تلپاتې حماسه ده ، د ابوالقاسم فردوسي « شاهنامه » يوه حماسه ده .

په پښتو ادبياتو کې هم حماسه اوږد تاريخ لري خو له بده مرغه هغه حماسي چې پښتنو شاعرانو د بېلابېلو رزمي ـ تاريخي پېښو تر اغېزې لاندې کښلي دي يا خو د حوادثو توفانونو له ځانه سره وړي او يا نا چاپه دي او د ځنو فرهنګيانو په شخصي

کتابتونونو کې د چاپ او خپرېدو د انتظار کلونه تېروي
. ښاغلی زلمی هېوادمل« د پښتو
ادبیاتو تاریخ » کې د نورو تر څنګ د دغو لاندنیو حماسو یادونه کوي :

د صاحب دین خټک « فیروزنامه » چې د فیروزخان خټک او رنجیت سنګه د جګړو بیان لري ، د سپیني حماسه چې پر هرات د پارس د لښکرو د یرغل او زموږ د هراتي وطنوالودمقاومت، دفاع او مېړاني پېښوته ځانګړ ي شوې ده . د امیرعبدالرحمان « شاهنامه » چې احمد ګل کښلې ده ، د دلاور طالب عمرخېل « د مغل خان جنګنامه » چې دافغان ـ انګلیس په دوهمه جګړه کې دمغل خان په مشرۍ د افغانانواو انګرېزي لښکروتر منځ د جګړې بیان پکې شوی دی .« احمد شاهي شاهنامه » د پښتوادبیاتو یوه تاریخي حماسه ده چې د حافظ ګل محمد مرغزي په قلم لیکل شوې او پر هند باندې د احمدشاه بابا په مشرۍ د افغاني لښکرو د یرغل او د هغوۍ د رزمي اتلولیو په هکله ده
.

خو که ستاسو مقصد حماسي شعرونه وي نو بیا خو ډېر پراخ مفهوم احتوا کوي، پدې معناچې ټول هغه شعرونه چې په هغوکې رزمي او مبارزاتي روحیه منعکسه شوې وي ، حماسي شعرونه دي ، که د شعر په هر ډول کې وي مثلن د میوند د ډګر داتلې ملالې دا لنډۍ چې وایي :

که په میوند کې شهید نه
شوې
خدایږو لالیه بې ننګۍ ته دې ساتینه .

یوه حماسي لنډۍ ده .او هغه شعرونه چې د هېواد د آزادۍ غوښتنې دبېلابېلو جګړو په دوران کې ویل شوي او یا نورو ملي او وطنپالوغورځنګونو ته ځانګړي شوي دي حماسي شعرونه دي چې فکر کوم پدې برخه کې به د نور بحث اړتیا نه وي
.

پوښتنه :

مهرباني وکړۍ خپل مالومات مو د لنډیو په هکله راسره شریک کړۍ .

ځواب :

پښتو لنډۍ زموږ د شتمن فلکلور یا ولسي ادب یوه ډېره بډایه اومهمه برخه جوړوي او ټول پښتانه ورسره نه یوازې آشنایي لري ، بلکې زده یې هم وي .خو لنډۍ څه شی دي ؟

لنډۍ چې ټپه ، مسرې اوټیکۍ یې هم بولي هغه ښکلي او په زړه پورې دوه مسره ییز شعرونه دي چې لومړۍ مسرۍ یې نه سېلابه او دوهمه یې دیارلس سېلابه ده .

د لنډیو تر ټولو مهمه ځانګړنه د هغو شکلي لنډوالی او د منځپانګې بډاینه او پراخوالی دی ، داسې چې د یوې لنډۍ په همدغه دوه مسریو کې یوه دونیا مانا او مفهوم ځاییږي آن تر دې چې سږی نشي کولای د یوه اوږده شعر په لمنه کې هم هغومره لوی مفهوم راونغاړي . لنډۍ معین ویونکی نه لري او شاعریې زموږ عام ولس دی . زموږ عام ولس : زموږ د هېواد بزګر ، کارګر ،شپون ، کاسب ، ښځه او نارینه . په لنډیو کې د ولس ښادۍ او غمونه ، ماتې او بریاوې ، ناهیلۍاوامیدونه ، مینه او کرکه او رزمي او بزمي مفاهیم منعکس شوي دي . کله چې موږ یوه اصیله لنډۍ اورو یایې لولو ، سمدستي زموږ په ذهن کې یوه نړۍ مفاهیم ، حالات او حوادث را ژوندي کیږي اولکه یورنګه سینمایي فلم زموږ دذهن پر پرده غوړیږي لنډۍ دپېړیو په اوږدو کې له یوې سینې څخه بلې ته اوله یوه نسل څخه بل ته لېږدول کیږي . پر دغه شتمنه ادبي پانګه د ژوند په هره پوړۍ کې زیاتوني کیږي او تازه ساتل کیږي . دغه ادبي مرغلرې په ټولو پښتني سیمو کې په نالیکل شوي یا شفاهي ډول شته چې د نړۍ په نورو ژبو او ولسونو کې یې سارۍ نه لیدل کیږي .البته د یادولو وړ ده چې په پنجابي ژبه کې د « ماهیا » په نو م او په جاپاني ژبه کې د « هایکو » په نامه لنډیوته ورته لنډه کې شعرونه شته چې خپله ښکلا لري خو له لنډیوسره د ډېرو شکلي او ماهوي تفاوتونو لرونکي دي . لکه چې د مخه مې وویل پښتو لنډۍ یا دغه اصیلې مرغلرې په ټول ولس کې تیتې دي او خلکو د خپلو سینو په ارشیفونو کې خوندي ساتلي دي . له نېکه مرغه زموږ پر ولس او ادب مینو ځنو شخصیتونو د ستر زیار په ګاللو یو شمېر لنډۍ له کلیو او بانډو څخه را ټولې کړې او د کتابونو په بڼه یې چاپ او خپرې کړې دي چې دلته یوڅونومونه یادوم لکه اروابشادعبدالرووف بېنوا،اروابشاد محمد ګل نوري اروابشادمحمددین ژواک ،اروابشاد مصطفی جهاد،ښاغلي عبدالکریم پتنګ مېرمن سلما شاهین ... او ځنې نور . ښاغلی سلیمان لایق هم له ډېرو کلونو راهیسې پر پښتو لنډیو کار کوي او د لنډیو د راټولولو تر څنګ د لنډیو پر تحلیل او پېژندنې لیکنې کوي چې ددغې سلسلې ځنې لیکنې یې پخواخپرې شوې دي .

ستا د ښایست ګلونه ډېر دي لمن مې تنګه زه به کوم کوم ټولومه

پوښتنه

:

په یوه ټولنه کې چې د عقایدو او فرهنګ سانسور موجود وي ، د تاسو په آند په یو شاعر او لیکوال باندې څه اغېز لري ؟ شاعر او لیکوال څرنګه کولای شي له دې ډول ناخوالو سره مبارزه وکړي
؟

ځواب
:

دمخه تر دې
چې په یوه ټولنه کې د ادبیاتو د هستونې پر بهیر د سانسور د اغیزې په هکله و غږیږو لومړی باید وګورو چې سانسور څه شی دی؟ سانسور د لاتیني

کلمې سینسوس یا سینسیر څخه چې د ارزونې په مانا ده اخیستل شوی او اصطلاحي مفهوم یې د دولت یا ټولنیزو او مذهبي کړیوله لوري پر بېلابېلو سمعي او بصري خپرونو لکه ورځپاڼې ، جریدې ، کتاب ، رادیو۔ تلوېزیون ،تیاتر ، انترنت او ...نورو ،نظارت ، کنترول اومراقبت ته ویل کیږي . د پخواني روم په دولتي نظام کې د سانسور مامورینو یو ځانګړی مقام او درېځ درلود .هغه مهال د سانسورچیانو دنده داوه چې د خلکو سرشمېرنه وکړي ، د مالیې کچه وټاکي او د اوسېدونکو اخلاقي کړه وړه وڅاري . خو کله چې په پنځلسمه زېږدې پېړۍ کې د چاپ ماشین اختراع شو او د لیکل شویو آثاروچاپ او خپراوي پراختیا وموندله د سانسور مفهوم هم تغییر وموند او د اغېزې ساحه یې پراخه شوه . لومړی کلیسا او مذهبي اورګانونو د دیني او جنسي مسایلو په برخه کې سانسور ته مخه کړه او ورسره جوخت دکتاتوري اواستبدادي دولتونو هم د ټولنې د نظم د ساتنې او اخلاقي فساد د مخنیوي په پلمه خو په اصل کې د مخالفو غږونو د خاموشه کولو په مقصدسانسور پیل کړ . د سانسور شوم عمل چې له هم هغو پخوا زمانو راهیسې د نړۍ په زیات شمېر هېوادونوکې عملي کیږي ، نړیوال فرهنګ ته ستر زیانونه اړولي دي . د سانسور په نتیجه کې که له یوې خوا د ادبي او فرهنګي آثارو د پراخې هستونې مخه نیول شوې له بله پلوه ډېر ارزښتمن آثار له منځه وړل شوي او سوزول شوي دي
.

د سانسور تر ټولو منفي او
خطرناکه پایله داده چې شاعر ، لیکوال او هنرمند مجبوروي چې خپل ځان پخپله سانسور کړي (خود سانسوري). ددې لپاره چې آثار یې د سانسور له فلتر څخه په آسانۍ تېر شي یا له خپلو یو شمېر اندېښنو او فکرونو څخه تېرېږي او یا هم خپل افکار په داسي پېچلې بڼه مطرح کوي او د پېچلتیا په داسې پردو کې یې نغاړي چې ډېرو لوستونکو ، اورېدونکو او لیدونکو ته د پوهېدو وړ نه وي او یا خو هم مجبورېږي خپل هېواد پرېږدي او په بهر کې خپل آثار خپاره کړي . سانسور هم د استعدادونو د ودې مخه نیسي او هم نه پرېږدي چې ولس ته لازم اطلاعات ورسیږي
. سانسور د بیان د آزادۍ مخالفه پدیده ده چې د« فکر او بیان » د ودې بهیر پخوي
. خو له دې ټولو سره سره باید ووایم چې سانسور او سانسورچیان نشي

کولای په بشپړ ډول د ادبي ، هنري او ژورنالیستي آثارو د ایجاداو خپرېدو مخه ونیسي. ډېر ځله داسي پېښ شوي دي کله چي په یوه هېواد کي کوم اثر د سانسور په نتیجه کي له چاپه لوېدلی او یا له چاپه وروسته یې پر وېشل کېدو بندیز لګېدلی و د اثر اهمیت او جذابیت لاهم پسي زیات شوی او لاس په لاس ګرځېدلی دی .یو وخت په پخواني شوروي اتحاد کي د سولژینیتخین ، بوریس پاسترناک اوځنو نورو لیکوالو او شاعرانو پر آثارو بندیز لګېدلی وو .نتیجه داشوه چي ددغو لیکوالو لوستونکي تر پخوا څو ځلي زیات شول او کتابونه یې بیا بیا په ډېر لوړ تیراژ په بهر کي چاپ او خپاره شول او د شوروی د وخت له وسپنیز کنترول سره سره هغو آثارو په پټه دننه هېواد ته لاره پیدا کړه او دلوستونکو لاس ته ورسېدل . د بوریس پاسترناک د «ډاکتر ژیواګو »کتاب نه یوازې دا چي په روسي ژبه څو څو ځله چاپ او خپور شو بلکي په زیات شمېر نړیوالو ژبو وژباړل شو او فلمونه یې هم جوړ شول . او یا همدا اوس د امریکایي ـ انګلیسي مقاماتو له خوا څخه د ویکي لیکس دانترنیتي پلاتفورم د بنسټ ایښودونکي او چلوونکي ښاغلي جولیان آسانژ تعقیب او زوورونه او دهغه د انترنیتي پلاتفورم د بندولو ناکامه هڅې په یوویشتمې پېړۍ کې د سانسور یوزړه بوږنوونکی او کرغېړن ساری کېدلای شي . ویکي لیکس په خپله انترنېتي پاڼه کي د نورو ترڅنګ په افغانستان او عراق کي د غربي هېوادونو،په ځانګړي ډول د امریکاد متحدو ایالتونو له بې شرمانه جنایتونوڅخه پرده پورته کړې ده او دهغودجنایتونوپټ اسنادیې خپاره کړي دي .

پوښتنه :

یوشاعر او لیکوال دیو ولس په وینښولو او د ملي احساساتو په راپارولو کې څه رول لري ؟ مهرباني وکړی په دي هکله په لنډه توګه مالومات راکړۍ .

ځواب
:

شاعر او لیکوال

د ملت د وینښ وجدان حیثیت لري .یو ریښتینی شاعر او لیکوال چي خپل رسالت یې په ټولنه کي درک کړی وي ، کولای شي د خپلو شعرونو او لیکنو له لارې د خپل ولس د ویښولوپه چاره کي ستره ونډه واخلي .هغه څه چي شاعر او لیکوال یې د لیدلو توان لري ، عام ولس یې نشي لیدای . دا شاعر او لیکوال دی چي د ملي ناخوالو ، ټولنیزو بې عدالتیو ،ستم او استبداد په وړاندې خپل د اعتراض غږ وچتوي او د خلکو پام ورته رااړوي . بشري تاریخ په نړیواله کچه ډېر داسي شاعران او د قلم خاوندان پېژني چي د خپلو هېوادونو ولسونه یې د آزادۍ او خپلواکۍ د لاس ته راوړلو او د استبدادي او دکتاتوري نظامونو د راپرزولو لپاره تشویق کړي او یا یې د ټولنیزو ناخوالو د له منځه وړلو لپاره هڅولي دي . برنارد دوفونتنل یو وخت ویلي وو چي « کله داسي شي چي یو سړی په یوازې ځان د یوې پېړۍ چیغه پورته کړي

» . هو ، ریښتینی شاعر او لیکوال همدغه سړی دی چې په یوازې ځان د یوې پېړۍ او یو ولس فریاد پورته کوي او د ولسونو د ویښېدلو لامل ګرځي .

پوښتنه :

تاسو د ادبي نقد په هکله څه نظر لرئ او زموږ په هېواد کې دادبي نقد وضعیت څه رنګه ارزوئ ؟

ځواب :

لکه څنګه چې تاسو پوهېږئ ادبي نقدیا کره کتنه د ادبي او هنري آثارو دکره کېدو صیقل کېدو او نګه کېدو په چاره کې ستر رول لري . په یوه ټولنه کې د ادبي کره کتنې نشتوالی یا لږوالی ادب او هنر له رکود اوسکوت سره مخامخ کوي او ورو ورو ابتذال د ابتکار اوخرمرۍ د مرغلرو ځای نیسي .خو دلته باید ددې خبرې یادونه هم وکړم چې ناروغه او دشخصي منفي یا مثبتو علایقو پر بنسټ ولاړه کره کتنه هم د هنر او ادب سالمې ودې او غوړېدو ته ستر زیانونه اړوي .کره کتونکی د یو اثر د کره کولو او نقد تر څنګ دنده لري چې د اثر ړندې غوټې پرانیزي ، د اثر د هستوونکي روحي او اروايي نړۍ ته لاره خلاصه کړي او بیا اثر تحلیل او تفسیر کړي . د اثر پر ترورمې کونجونو رڼا واچوي او پټې او پېچلې خواوې یې لوستونکو ته روښانه کړي ، د هغه ادبي او هنري ارزښت وټاکي ، دهغه ضعف او قوت ، ښکلا او بد رنګي راوسپړي او په اصطلاح سره زر له شګو څخه جلا کړي . ادبي کره کتنه یو اثر له مختلفو خواوو څخه څېړي او ارزونه یې کوي . د اثر ریښې او سرچینې لټوي او د اثر د هستوونکي له ذهن ، روح او شخصیت سره داثر اړیکي راسپړي او د اثر هغه پټې او پېچلې خواوې چې کله آن د اثر خاوند ته هم روښانه نه وي ، لوڅوي اوتشریح کوي یې. دادبي کره کتنې یوه بله مهمه ځانګړنه داده چې د یوه ادبي او هنري اثر او دهغه د لوستونکو ، لیدونکو، او اورېدونکو تر منځ پول جوړوي . کره کتنه مرسته کوي چې لوستونکي ، لیدونکي او اورېدونکي د اثر ټولو پټو او پېچلو زاویو ته پام واړوي ، په ټوله مانا پرې پوه شي ، داثر له سطحې نه د هغه ژورو ته لار پرانیزي او خوند ترې واخلي
. همدا راز کره کتنه پخپله د اثر له
هستونکي سره هم مرسته کوي چې د خپل کار په منفي او مثبتو خواوو پوه شي او د خپل ځواک او ضعف ټکي وپېژني .کره کتنه باید بې پرې او د عربو په اصطلاح له «حب او بغض » څخه تشه وي ، که نه له شتون څخه یې نه شتون ښه دي .

زموږ په هېواد کې متاسفانه دادبي کره کتنې بهیر ډېر ورو او پڅ دی او یو لامل یې زما په آند د کره کتنې او نقد د ودې او سالمې پراختیا لپاره د لازمو شرایطو نشتوالی دی . تر ټولو د مخه باید ووایم چې له بده مرغه موږ تر اوسه د کره کتنې کلتور نلرو . زموږ په هېواد کې دی که چاته وویل چې د سترګو لپاسه دې وروځې دې، هم

درنه خوابدی کیږي . موږ عادت کړی چې حق او ناحقه مو صفت وشي او کره کتنې ته د توصیفنامې په سترګه ګورو .

زموږ ځنې کره کتونکي هم د یو اثر د لیکونکي په هکله مخکې له مخکې خپل قضاوتونه لري او په دغو قضاوتونو کې ډېری وخت د اثر د خاوند سیاسي او ټولنیز شخصیت ته پام اړول کیږي نه د هغه اثر ادبي او هنري ارزښت ته . خو دا پدې مانا نده چې زموږ په هېواد کې د کره کتنې په برخه کې هېڅ کار ندی شوی . زموږ یو

شمېر لیکوالو د کره کتنې په برخه کې له شته ستونزو سره سره ارزښتمن او لارښودونکي کارونه سرته رسولي دي او د کره کتنې له علمي معیارونو سره سم یې د یو شمېر لیکوالو او شاعرانو شعري او نثري آثار څېړلي او ارزولي دي .

د ساري په ډول کولای شو د اروابناد محمد صدیق روهي ، ښاغلو لطیف بهاند ، زرین انځور ، اکبر کرګر،بریالي باجوړي ... او ځنې نورو نومونه یاد کړو .

پوښتنه :

تاسو په اوسنیو شرایطو کې په هېواد کې دننه او بهر زموږ د شاعرانو او لیکوالو فعالیتونه څه ډول ارزوی ؟

ځواب :

زه د ۲۰۱۰ کال د مې د میاشتې په لومړیو کې ، په کابل کې د آلمان د فرهنګي مرکز ګویته انستیتیوت په بلنه کابل ته تللی وم او هلته مې « د افغانستان د اوسنیو ادبیاتو شپږم جشن » کې ګډون وکړ . که څه هم هېواد کې زما د اوسېدو ورځې لنډې وې ، خو د جشن په ورځو کې مې د یو شمېر پخوانیو فرهنګي یارانو په بیا لیدو سترګې روښانه شوې او په ډېرو خوږو او ترخو موسره خبرې وکړې . ددې تر څنګ د هېواد له یو زیات شمېر ځوانو فرهنګي څېرو سره آشنا شوم چې زه یې د افغانستان د ادبیاتو راتلونکي ته خورا ډېر امیدواره کړم . د خوشالۍ خبره داده چې اوس په هېواد کې دننه د شعر او نثرلیکلو په ډګر کې داسې ځوان استعدادونه رامنځ ته شوي چې سړی په جګ غږ ویلای شي چې په راتلونکي کې به بې له شکه زموږ د ادبیاتو بڼ لا شین ، لا ښېرازه او لا سمسور شي . ما هلته داسې شعرونه واورېدل چې سړی کولای شي په ډېره ډاډمنتیا ورته شعر ووایي او د نثر په برخه کې هم له یو شمېر داسې لیکنو او آثارو سره مخامخ شوم چې د ورو ستی لسیزې په بهیر کې کښل شوي او کېدای شي دسیمې په کچه حساب پرې وشي .غواړم دلته یو بل ټکي ته اشاره وکړم او هغه دا چې پخوا موږ په افغانستان کې د لیکوالو ټولنه درلوده چې د هېواد زیات شمېر لیکوالان او شاعران پکې راټول شوي وو . دغه ټولنه له تبعیض او امتیاز پرته د افغانستان د ټولو لیکوالو او شاعرانو یو معتبر مرکز و چې د کلونو په اوږدو کې یې د هېوادادبي اوکلتوري.

هڅو ته لوری ورکاوه او له ځوانو استعدادونو سره یې د هغو د غوړېدو او سمسورتیا په چاره کې مرسته کوله . د هېواد په بېلابېلو ژبو یې کتابونه خپرول ، په ملي او نړیوالو مناسبتونو یې سیمینارونه جوړول ، نقد غونډې یې دایرولې او د هېواد دکلاسیکو او اوسنیو فرهنګي څېرو لمانځنه یې کوله ...، خو له بده مرغه اوس د ړانده تعصب له امله ددغې ادبي معتبرې ټولنې دروازې تړل شوي او پر فعالیتونو یې بندیز لګېدلی دی .که څه هم اوس په هېواد کې دننه زموږ د یو شمېر وتلو فرهنګي شخصیتونو په مټ ځنې کلتوري ټولنې فعالیت کوي او نه پرېږدي چې په هېواد کې د ادب ډیوه مړه شي د هغوی ګټورې هلې ځلې او نه ستړې کېدونکې هاند و هڅې ډېرې ارزښتناکې او د قدر وړ دي خو بیا هم د یو سرتاسري او هېوادشمول ادبي انجمن د نشتوالي تشه نشي ډکولای .

ستاسو د پوښتنې د دوهمې برخې په هکله باید ووایم چې په بهر کې هم زموږ لیکوالان او شاعران له یولړ ستونزو سره مخامخ دي چې تر زیاته حده د هغوی پر ادبي او تخلیقي کارونو منفي اغیزه ښندي . مثلن له یار او دیاره لیرې په مهاجرت او جلا وطنۍ کې ژوند کول د شاعر او لیکوال لپاره تر ټولو لویه ستونزه ده ،لومړی خو کلونه دوام کوي چې سړی وکولای شي له پردۍ ژبې ، پردي کلتور او پردي چاپېریال سره آشنا شي او ورته د زغملو وړ شي ، دوهم په غربت کې چېرته ده هغه د شاعر د الهام منبع چې شاعرته ووایي چې ولیکه . څرګنده خبره ده چې شاعر او لیکوال په بنسټیز ډول د خپل هېواد له پېښواودخپل ولس له ښو او بدو ، خوښیو او غمونو، ماتواو بریو څخه اغېزمن کیږي او په حقیقت کې همدغه خوښۍ او غمونه دي چې د قلم خاوند لیکلو ته رابولي . خو له دې ټولو ستونزو او کمښتونو سره سره زموږ جلا وطنه شاعر او لیکوال قلم پر ځمکه نه ږدي ، حوادثوته نه تسلیمیږي او لیکي ، شعر لیکي ، قصه لیکي رومان لیکي ،څېړنې کوي ،له بهرنیو ژبو څخه آثار ژباړي او د ادبي بېلابېلو ژانرونو د ودې په چاره کې ونډه اخلي او خپل رسالت تر سره کوي . همدا اوس موږ د یو زیات شمېر ارزښتناکوادبي آثارو لوستونکي یو چې زموږ لیکوالو او شاعرانو په جلاوطنۍ کې کښلي دي . هغه څه چې موږ ، زموږ د ژبې او ادب لاسمسورتیا او لا غوړېداته هیله من کوي ، له خپلې ژبې او ادب سره زموږ د لیکوالو او شاعرانو هغه مینه او علاقه ده چې هم د هېواد مېشته او هم په بهر کې د اوسېدونکو قلموالو په زړونو کې شته .

له تاسو نه ډېره مننه چې زما پوښتنو ته مو پوره اوکره ځوابونه راکړل، دتاسودبرمیال اوسرهسکې ژوندپه هیله .

له تاسو څخه هم د زړه له کومې مننه کوم .

په ډېر درنښت او ادبي مینه : انجنیر عبدالقادرمسعود

د ښاغلي کاوون صیب دشعري ټولګو څخه مو څو شعرونه غوره کړي دي، چې تاسودرنو ادب دوستانو ته یې په مینه ډالۍ کوم :

زرغونې هيلې

زما وطنه يه زما د شنو يادونو باغه

زما د سترو ارمانونو د دمې منزله

زما جنت ، زما دوزخ، زما ثواب او ګناه

زما سپرلی، زما خزان، زما د مينې ګله

* ***************** *

و مې ليدل چې په غمجن زړګي دې اور ولګېد

ومې ليدل چې له سينې نه دې لمبې پورته شوې

ومې ليدل چې د سکروټو په توفان لاهو شوې

ومې ليدل چې له لمنې دې ايرې پورته شوې

* ***************** *

ومې ليدل چې د آسمان لمنه ډکه شوله

ستا د سرو ګلو په رنګينو رژېدلو پاڼو

ومې لېدل چې د افق شونډې ګلګونې شولې

ستا د غوټيو په نيمزالو نبتيځلو پاڼو.

* **************** *

ومې ليدل چې خوشحاليو درنه کډه وکړه

ومې ليدل چې درکې وچ شول د خندا ګلونه

ومې ليدل چې د خزان بادونو ورژول

هم د شينکيو سر درو هم د بيد ياګلونه.

* *****************

ومې ليدل چې په باغونو دې لمبې پورې شوې

ومې ليدل په چمنونو دې اورونه ګډ شول

ومې ليدل چې په بلبلو دې ماتم ولګيد

ومې ليدل چې په ګلبوټو دې لوونه ګډ شول

* ***************** *

ومې ليدل چې توره شپه دربانډې بره شوله

ومې ليدل چې وربځو هير که سپين سبا درځني

ومي ليدل چې سپوږمۍ پريوته او ستوري توي شول

ومي ليدل چې مرووره شوه رڼا درځني .

* ***************** *

خو يه وطنه يه زما د شنو يادونو باغه

تل به سپلۍ ، تل به د ژمي تاړاکونه ، نه وي

وربځې به ورکې شي، د لمر لونې به ونخيږي

تل به دا توره ترووږمۍ، دا ماښامونه، نه وي

***************** * *

شپه لا که هر څومره اوږده هم شي تلپاتې نه ده

وريځې که هر څومره تيارې وي جاوداني نه وي

د ساړه ژمي يخ وهلې او سړې سپلۍ به

تل د باغونو په رګونو کې رواني نه وي.

***************** * *

د پسرلي ناوې به وسپيړي د زلفو ولونه

په شنه لمنه به دې وټومبي غمي د ګلو

په سرو غاټولو به رنګينې شي شګنې تالې

په چمنونو کې به جوړه شي سيالي د ګلو

* ****************** *

باران به پاڅوي له خوبه د ډاګونو بوټي

وږمه به بيا سوو، سپېرو لښتو ته سا ورکړي

شبنم به پرېمينځي په مينه د غوټيو سترګې

لمر به د ګلو اننګيو ته ځلا ورکړي.

****************** * *

په خړو دښتو به روان شي د رنګونو بهير

په سپېرو بوټو به رابره شي دګل سندره

په سرو غوټيو به جړاوې شي د ونو غاړې

په باغ او راغ به راخپره شي د بلبل سندره.

* ****************** *

په تورو ورېځو کې به تم شي د سکروټو باران

د شپې په څنو کې به وچ شي د لمبو ګلونه

د تروږمی سينه به ځيرې شي د لمر په توره

د شفق باغ کې به سمسور شي د سپېدو ګلونه.

****************** * *

بيا به ګلان په وربل کېږدي کليوالي نجونې

بيا به باغونو ته ستنې شي مسافرې مرغۍ

بيا به په غرونو کې غرڅې دمشکو ساه وکري

بيا به په ځالو راخورې شې مهاجرې مرغۍ.

* ***************** *

بيا به د ګلو په سين ولامبي شډلې دښتې

بيا به خړوب شي په شنېليو دا سپېره ډاګونه

بيا به د باغ په زړه کې وتوکي زرغونې هيلې

بيا به د تيږو ذهن ونازوی سره يادونه

آلمان   دسمبر سال ۱۹۹۶

د باد په کجاوه کې

ملا د باد په کجاوه کې راغی،

ملا د وريځو د اوښانو له کاروانه سره،

په ښار راننوته

او په "خورجينه" کې يې،

يو څو ناچلې،

له تاريخه غورزېدلې

" کرنسۍ" راوړې .

ملا ، کوڅه په کوڅه ګرځي له ښاريانو نه خندا را نيسي .

***************** * *

ملا توپك غاړې ته واچاوه، جګړې ته ولاړ،

ملا" غزا" کوي،جامې رنګوي،

ملا په سپينو، نا زنينو ګوتو،

د خپل لنډي ټوپك ماشه راكاږي،

ملاد " كفر" په كاله باندې يرغل راوړى .

****************** *

ملا په سپينه بادي اوښه باندې زين كېښوده،

ملاته ګوره :

هم " غازي" شو، هم " شهيد"،

هم سلامت،

بېرته تر كوره راغى .

ملا بزګر شو، په پټيو كې سكروټې كري

ملا د سرو لمبو سترى ټولوي .

او د لوګيو درمنده ته له خندا شين دى .

* ****************** *

ملا ياغي شو، له " محرابه" ووت .

ملا د خداى خونه په تيږو ولي،

ملا په سر د كاغذي ګلونو تاج راوړى،

ملا د تخت په طلايي موركو لاسونه ايښي .

* ***************** *

ملا بې سته، بې پوښتني د جنت په دروازه ننوت،

ملا ساقي شو،

ملا ويشي د كو ثرو،

پيالي،

ملا د حورو، له غوښنو ګلابې شونډو مچکې اخلي .

ملا په سپينه او" سپيڅلي"شمله بنګ و ترِل .

* ****************** *

ملا باران شو.

ملا، باد شو،

ملا، وورېده،

ملا د وريځو له ړندو سترګو نه و څڅېده .

او ملا سپين شو،

ملا سور شو،

ملا تور وخته،

ملا د تورې شپې څادر شو، په بنار وغوړيده،

او ملا سيورى شو،

خو نه پوهيږم،

چې د ښتن، که د شيطان سيورى

د جانان سيورى، که د ځان سيورى .

(۱۳۷۱/۳/۱۵) کابل

غلي نغمې

په بنو ستوري زنګوم داشنا کلي ته ځم

سترګې په لاره غوړوم، دآشنا کلي ته ځم

کلى خاموشه، ګودر شړ، کوڅې له دوده ډکې

رقيبه، کډې باروم، دآشنا کلي ته ځم

په شپو لړلي سرګردانه مسافر وختونه

ورو، ورو له سره تيروم ، دآشنا کلي ته ځم

ريښې ريښې ګريوان مې لاړو درقيب ګوتوکې

دننګ ځولۍ پيوندوم، دآشنا کلي ته ځم

بلبل له غږه بيګانه، ګل له بلبله پردی

غلې نغمې مې ژړوم دآشنا کلي ته ځم

آلمان ۱۹۹۴ / فبروري

درنه ځمه

درنه ځمه، مجبوري ده، درنه ځمه

په قسمت کې مې خواري ده درنه ځمه

ګوره ماته په غصه نه شې وطنه

راته پېښه نا چاري ده درنه ځمه

کابل هوايي ډګر د غبرګولي شلمه(۱۳۷۱)

خدای پامان

درنه لاړم خدای پامان، زخمي کابله

زما روحه، زما ځان، زخمي کابله

درنه لاړم خوله زړه مې ويني څاڅي

تانه جار، تانه قربان، زخمي کابله

کابل هوايي ډګر د غبرګولي شلمه(۱۳۷۱)

داغزو په سر

خپل رانه پردي شول، د پردو په سر

ګل راته اغزي شول، د اغزو په سر

نن څومره راتیت شولو اسمان په ما

ستوري مې ځلېږي، دبنو په سر

ژبې يې دسترګو راته وويل،

ژوند دی تېروه يې دلمبو په سر

تېر شولو بلبله د ګلونو وخت

اوس دې زندګي شوه د اغزو په سر

ګوره اشنا پسرلنى بنايست

خاندي يې ګلان، د اننګو په سر

خير دى که يې سترګې درواغجنې شوې

پالمه يې مينه، دليمو په سر

المان سپتمبر (۱۹۹۲)

ساقي دګلو وخت دى

ساقي دګلووخت دى، يوه مسته پياله راکه

له عقله مې پردى که، په جنون مې مبتلا که

ډيوې دميوو بلې که، تيارې رڼا رڼا که

ماتم له سره واړوه، وختونه په خندا که

دزهد شيه سبا که درواغجن زاهد رسوا که

دجام په لمبو پاکې، تورې نښې دتقوا که

څپې درڼا پورې که ، په تورو ماښامونو

دشپې زلفى جړاو که ، دسکروټو په لالونو.

****

په شنو دښتو راوختې لښکرې دسرو ګلو

ککې دوريځو سرې شوې دالماسو په لونلو

راخېژي له چمنه ، آوازونه، دبلبلو

غاټولو په سر ايښي رنګينه پيالې دملو

غونچې دګلو راوړې مستو پيغلو په وربلو

وږمې زلفې خيشتې کړلې په عطرو دسنځلو

ځپې شوې درنګونوپه تمامې دنيا پلنې

په سرو غميو ډکې شوې دشنه آسمان لمنې.

****

ساقي دګلو وخت دی ، ګلالي شول غاړې غرونه

درنګ په سين کې لامبي، يخ وهلي ګلکځونه

دغره په دړه کاږي لمر ، دزرو انځورونه

په شنه سهار کې پرانيستل، غوټيو ګرېوانونه

په خړو دښتو اوري ، دياقوتو بارانونه

سپرلي په غاړه راوړل دسنبلو امېلونه

په غره او په راغه کې ، د وږمې زلفې خورې دي

له ځمکې خوټيدلې بيا درنګ اوبوی چينې دي

****

ساقي دګلووخت دی ، بيا دوران شو دمستيو

په مړو بوټو کې وچليده سا د پسرليو

پیغام دژوند راوړی غزلبولو توتکیو

ددښتې ناوې کیښودل خالونه د کیږدیو

قالینې غوړیدلي ، په ډاګونو، په غونډیو

صهبا په تږیو وېشي خوږې شونډې د شهیو

دمشکو عطر وشیندل په غرونو کې هوسیو

اوږې دغوټۍ پورې شوې د څانګو په غړیو.

****

ساقي دګلو وخت دی راچې پورته کړو جامونه

په چیغو کړو روښانه ، دا خاموشه ماښامونه

دتورې تروږمۍ په زړه کې بل کړو سره اورونه

د درد په ستنه وګنډو، د زړونو پرهرونه

دشپې زلفو کې وتومبو، دسپین سهار ګلونه

د باغ له سترګو ووینځو ، د یخ ژمي خوبونه

راووځو له ځانه او ور ګډ شوو په جهان کې

ځان ووینو له سره بیا په سترګو د جانان کې.

****

ساقي د ګلو وخت دی ، بهارونه لا ژوندي دي

دتاك مړاوو رګونو کې، اورونه لا ژوندي دي

دمینې درد آباد کې، فریادونه لا ژوندي دي

دسترګو په چینو کې، دریابونه لا ژوندي دي

لا ماتې ارادې نه دي ،هوډونه لا ژوندي دي

لا سوي پتنګان نه دي ، اورونه لا ژوندي دي

دا باغ به بيا خړوب شي د بلبلو په سندرو

دا ونې به سينګار شي، درنا په مرغلرو

ورى (١٣٧٠)کابل

ديقين په لټه

ستا دسترګو" سپيارو" کې مې لوستلي

دتلپاتې خوږې مينې" آيا تونه "،

څه پرواده که لمونځونه مې"قضا " کړل

يا مې شوندې ستا په "ذکر "سترې نه شوې

دخپل زړه "مسجد "سپيڅلى درته ساتم

بلوم پکې داوښکو څراغونه.

* ***************** *

چى دمخ "کعبه " دې ونيوه بتانو،

له تندې نه مې زاړه خاپونه لاړل

زه خو هسې دسجدو سوداګر نه يم

نه جنت غواړم نه سره دوزخ ته ژاړم

خو " روژه" به په " طهورو "ماته نه کړم

که نصيب مې شول دشوندو"زکاتونه "

دکوثرو دپيالو په تمه نه يم ,

بس يوازې يو ديدن درځني غواړم

خپله ورکه لټوم ستا په پيدا کې

د " شك" تږې د " يقين "چينې ته بيايم .

معبده مې په خپل زړه کې جوړه کړې

پکې ستايمه دمينې شنه يادونه .

****

د ټول عمر عبادت به ترينه ځارکړم

که يوه شپه مې منلی په ګناه کړې

له رنګينو جنتونو نه به تير شم

که يوه پياله سکروټې راته راکړې

ددنيا او دعقبا پروا مې نشته

ما دعشق په پښو کې توی کړل ثوابونه .

دسمبر (۱۹۹۸) آلمان

کاليزه

په هغه توره اوتبجنه شپه کې ،

چې تازموږ له کلي کډه وکړه

ما دې دتلو لاره ، په اوښکو با ندې ووينځله .

او ستا دپله خاورې مې ،

په خپلو سترګو باندې ومو ښلې .

**************** ** *

په هغه توره او تبجنه شپه کې ،

چې تا زموږ له کلي کډه وکړه ،

يوه ترخه او رژوونکې سيلۍ

پوله په پوله او کوڅه په کوڅه وګرځیده ،

اودخندا ګلان یې ورژول .

له هغې شپې نه بیا تراوسه پورې ،

زموږ دکلي دبامونو په سر ،

څوک کشمالي نه کر ي ،

او دویالې په غاړه ،

ویلني نه تو کیږی ،

او دګودر دشنې جلګې له پاسه ،

له سرو منګیو نه یوازې څو کودي پاتې دي .

****************** *

له هغې تورې او تبجنې شپې نه ،

چې پکې تا له کلي کډه وکړه

دادی کلونه تیر شول

اودزمان دکتاب ډیرې پاڼې واوښتلې ،

نه بیا دکلي دبامونو په سر ،

چا کشمالي وکرل

نه دویالو په غاړه ،

ویلیني وټوکیدل

او نه ګودر بیا په منګیو ، پټ شو .

****************** *

په هغه توره او تبجنه شپه کې ،

چې ته له کلي لاړې

خندا له کلي لاړه .

ګلان له کلي لاړل

او اوس دکلي په آسمان کې ستورى نه ځليږي ،

سپوږمۍ دوريځو تور تيکرى اغوستى

آسمان له ځمکې مرور ، ځمکه له ستورو ځنې ،

وږمه له باغه بيګانه ،

ګل ،

له بلبله ،

پردى .

هره شيبه اوهره ورځ ده دماتم کاليزه ،

دغم کاليزه ،

دستم ،

کاليزه .

کابل، (۱۵ / ۴ / ۱۳۶۶)

د ماښامونو په دار

وس راباندې وکوه،ګيله مې په خوله نه راځي

دود مې که اسمانه خو شکوه مې په خوله نه راځي

مينې مې د ژبې په سر نوم د يار کرلى دى

څه وکړم زاهده چې توبه مې په خوله نه راځي

سر به لکه شمه د لمبو په بيه ورکړمه

پټ به د عشق وساتم، پلمه مې په خوله نه راځي

هسې يې د سپينې خولې په تمه تومتې شومه

مست يې په کتويمه، بوسه مې په خوله نه راځي

ما يې د تسبو په لړ کې کفر د ابليس ولید

موړ يې له سجدونه شوم، کعبه مې په خوله نه راځي

زه دسجدو نه يم، زه دسر دتيتيدو نه يم

وخته! د تسليم توره قصه مې په خوله نه راځي

هر تورى زخمي دى، هر غزل د وينو رنګ لري

هيرې مې سندرى شوې، ټپه مې په خوله نه راځي

شيخه درواغجنه د جنت د پرښتو غله

تا چې دلته وکول، هغه مې په خوله نه راځي

ته خو به مې غړ د ماښامونو په دار پورته کړې

زه به چيغه چيغه شم، روژه مې په خوله نه راځي .

کابل، ۱۸غبرګولي د ۱۳۷۱

ماڼۍ که جونګړه؟

نوره دې نه يادوم ،

نور دې دکور له مخې نه تيريږم

نور دې کوڅه په اوښکو نه وينځمه،

نوردې دکلي دچنار په ډډه نوم نه ليکم ،

نور دې دپله خاورې په سترګو باندې نه موښمه

اونور دې لاره دګودر نه څارم .

****

آرمان، آرمان هغه خوږې د انتظار شېبې مې،

چې ستا د زلفو په دار و ځړېدې.

آرمان، آرمان د هیلو تاندې نا زنینې غوټۍ

چې ستا د مینې په اور وسوزېدې.

آرمان، آرمان هغه د کلي د سنځلو ګلان

چې د نا پایه پسرلي په سهارونو کې مې

ستا د راتلو په لاره وغوړول .

اوله رنګینو امیدونو نه مې،

تا ته د زړه په سر ماڼۍ جوړه کړه،

خو ته یوازې د یوې شېبې، یوازې د یوې،

لنډې شېبې له پاره

زما د هیلو رنګینه ما ڼۍ ته ننوتې ،

بیا دې په سرو منګلو ،

زما د زړه په وینو،

زما د هیلو د ما ڼۍ په دیواله ولیکل،

چې دا جونګړه خو زما د اوسېدلو نده

او بیا د تل له پاره،

زما د زړه له کوره ووتلې.

****

نوره دې نه یادوم،

نور دې د کور له مخې نه تېرېږم ،

نور دې کوڅه په اوښکو نه وينځمه ،

نور دې د کلي د چنار ،

په ډډه،

نوم،

نه ليکم .

کابل ۱۳ ۴/۱۹/۷۰

راشه پسرليه

راشه پسرليه ، دغوتيو له باران سره

سيل د رنګ او بوی سره دمشکو له کاروان سره

راشه دغوټی له سترګو پريمينځه رانجه دخوب

راشه د زخمي زخمي غاټولو له درمان سره

راشه چې جړاو شي په غميو، نښتېځلى، باغ

راشه پسرليه، دګلونو له توفان سره

راشه چې دونو په ښاخونو پاڼې وناڅي

باد ترانې ووايې، دغرو ممانې وناڅي.

****************** * *

ژمی دی خفه نه شې دګلودغونچو په ځای

مونږ درته په لاره زخمي زړونه غوړولي دي

خير که وچکالي ده نه شبنم شته نه باران اوري

ستا دراتلو لارې مو په اوښکو ، پريمينځلي دي

اور مو په سر وړی، خو ډیوې مو لګولي دي

زړه د تروږمیو کې مو ستوري ځلولي دي

راشه پسرلیه ! زموږ کلي ته لمر راوله

بیرته یې پخلا که، د عمرو مرور راوله.

* ***************** *

راشه چې باغونه مو ساړه ژمي وهلي دي

راشه چې ګلونه دخزان سیلۍ زپلي دي

راشه چې دبوټو په رګونو کې سا وچه ده

راشه چې غوټیو په سروونو کې لمبلي دي

دښتې سوزیدلي، چمنونه رژیدلي دي

کرښې دقسمت یې په لمبو راته لیکلي دي

بس دی د اورونو ، دسوځونو کتاب واړوه

بس دی پسرلیه، دغمونو کتاب واړوه.

* ***************** *

څه دی بهار څه دی، چې رڼا دمستۍ نه لري

سا دمستۍ نه لري ، صهبا دمستۍ نه لري

شور دمیني نه لري، سور اور دمیني نه لري

ځا ځکو دشبنمو کې خلا دمستۍ نه لري

څه دی بهار څه دی چې موسکا دغوټۍ وریږي

څه دی بهار څه دی چې خندا دمسنۍ نه لري

څه دی بهار څه دی چې ویدې نغمې نه پاځوي

تاندې غوټۍ ويښې نه کړي، شنې وږمې نه پاڅوي.

* ****************** *

راشه پسرليه، چې دلمر ګلونه وخاندي

توره شپه سبا شي، دسحر ګلونه وخاندي

باغ په خندا سر شي، لر او بر ګلونه وخاندي

راغ غونچې ،غونچې شي پيغامبر ګلونه وخاندي

بيا دپيغلو نجونو په ټټر ګلونه وخاندي

غر په ګلو پټ شي په کمر ګلونه وخاندي

بل شي په سپېرو دښتو، دګلو څراغونه بيا

پورته شي ،رپانده دغاټولو بېرغونه بيا.

* ****************** *

راشه په سپېرو دښتو کې سا د ژوندون وکره

راشه په سرو زړونو کې اور د جنون وکره

راشه بيا روښانه که دمينې دمزلونو لار

راشه د ليلي زړه کې وفا دمجنون وکره

راشه تږې تالې دوږمې په ميو مستې که

راشه د ماښام په دښته، سپين سباوون وکره

راشه پسرليه، باغ ته ناوې دګل راوله

ساندې ترانې که ، وزرماتې بلبل راوله.

****************** * *

ترکې دبګرام درنه جامونه دسوما غواړي

شورغواړي،شررغواړي، نغمې غواړي ،نڅا غواړي

پیغلې دبخدي درنه دردونوته دوا غواړي

بیا په نو بهار کې دبهار مسته خندا غواړي

پریږده له قفسه، ښایسته بلبلې والوزي

دا زخمي غوټۍ له تا نه شونډې دموسکا غواړي

زیب یې د پیکیو شه، ګلاب دګریوانه یې شه

سوز یې د سندرو شه، رباب د زنګانه یې شه.

* ****************** *

بیا به دا خزان، خزان وختونه بهارونه شي

بیا به دا شډل ، شډل ډاګونه چمنونه شي

بیا به دا اغزي، اغزي باغونه سره ګلونه شي

بیا به په رنګینو ګلو، ښکلي وربلونه شي

بیا به غم وهلي ماښامونه، سهارونه شي

بیا به دسپین غره غاړې ته ستوري امیلونه شي

بیا به دکابل لمنه ډکه په ګلونه شي

بیا به د (بابا) پګړۍ جړاوه په لعلونو شي.

* ****************** *

تا که پسرلیه ، دګلونو ګیډۍ راوړلې

تا که د وږمې په وزر تاندې غوټۍ راوړلې

تا که درنا ناوې له تورو شپو راوایسته

تا که دباران د رڼو څاڅکو ډولۍ راوړلې

تا که په خاموشو ماښامونو کې شور وکړه

تا که زخمي زړونو ته د مینې پټۍ راوړلې

ته به ابدي شې ، ته به پاتې شې په زړونو کې

ته به د ژوند سا شې ، په ډاګونو ، په باغونو کې.

آلمان ، ۱۹۹۹/۲۰/۲

دسکروټو په اقلیم کې

د سکروټو په اقلیم کې، ګلان نشته

په خوړ لن کې غاټول کله زرغونیږي

ګله! بل چیرته یې ښاره د وړمې لار

سیلۍ ستا په پسته ژبه نه پوهیږي

دوطن بوی

له بیدیا نه راجګیـــــــــــرې دچمن بوی

دګـــــل مخـــــــــو پسرلیو، دبدن بوی

ما دسوې زړه کړکۍ کړه ورته خلا صه

چـــــاپـــــه زلفو کې راوړی دوطن بوی

یوه هیله

توري خاورې به یې پورې کړم په سترګو

که قسمت یو ځلې بیا وطن ته بوتلم

خپلي اوښکې به یې پرخه کړم د ګلو

که کوم باد هغه ښایسته چمن ته بوتلم .

www.roshanak.nl